

ضرورت احیاء میراث فقهی

۱. رساله‌های فقهی درباره غنا

رضامختاری

از میان مباحثی که پیشینیان به تفصیل به آن پرداخته و رساله‌های مستقل و متعددی درباره آن نوشته‌اند، مسأله «غنا» است که از مسائل مبتلا به و حساس روز نیز هست. خوشبختانه تعداد زیادی از رساله‌های مربوط به غنا از دست تطاول روزگار مصون مانده و به دست ما رسیده است. در ذیل به معرفی مهمترین این رساله‌ها و مشخصات نسخه‌های خطی آن اشاره می‌کنیم؛ باشد که این رساله‌ها به گونه‌ای شایسته - و نه آبکی - تصحیح، و به ترتیب تاریخ تألیف در یک یا چند مجموعه منتشر شود.

گفتنی است که در اینجا به تعدادی از این دست رساله‌ها اشاره می‌شود و بنای کاربر استقصای تام نبوده و طبیعی است که پیشاهنگان این میدان به تعدادی دیگر دست یابند.

۱. رساله فی تحریم الغناء از محقق سبزواری، صاحب ذخیره و کفایه. (متوفای ۱۰۹۰ قمری).

نسخه‌ها:

۱- مدرسه عالی شهید مطهری، شماره ۱۳/۸۱۹۰ (فهرست سپهسالار، ج ۵، ص ۳۵۲).

۲- کتابخانه مسجد اعظم قم، شماره ۷۹۵ (فهرست، ص ۲۹۹).

۳- کتابخانه مجلس شورای اسلامی (کتابخانه شماره ۱)، شماره ۲/۳۳۶۳ (فهرست، ج ۱۰، ص ۸۷۳-۸۷۴).

۴- کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، میکروفیلم شماره ۲/۳۵۶۳ (فهرست میکروفیلم‌ها، ج ۲، ص ۲۱۳).

نسخه دیگری مربوط به غنا از محقق سبزواری در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران به شماره ۱۴/۳۵۱۴ (فهرست، ج ۱۲، ص ۲۵۲۶) موجود است که با نسخه‌های فوق، تفاوت دارد.

۲. تنبیه الغافلین و تذکیر العاقلین از شیخ علی عاملی، نواده صاحب معالم و نویسنده الدر المنثور (متوفای ۱۱۰۳/۱۱۰۴ قمری) که رد بر رساله محقق سبزواری است. (الدر المنثور، ج ۱، ص ۱-ش).

نسخه:

کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، میکروفیلم ۱/۳۶۵۳ (فهرست میکروفیلم‌ها، ج ۲، ص ۲۱۲-۲۱۳).

۳. رساله فی الغناء وعظم ائمه از محمد اسماعیل

نقش بسیار حساس و اهمیت دانش فقه از جنبه‌های گوناگون، نه جای شک و تردید است و نه می‌توان در اینجا به تفصیل به آن پرداخت. یکی از راه‌های تکامل و تقویت این دانش حیاتی، احیاء آثار فقهی فقیهان بزرگ شیعه در طول تاریخ است. بسیاری از فقیهان نامدار، علاوه بر کتابهایی که در سراسر یا بخشی از ابواب فقهی نگاشته‌اند، در زمینه بسیاری از مسائل - به دلایلی و از جمله اهمیت ویژه آنها - رساله‌های جداگانه و مستقل پرداخته‌اند؛ مانند مسأله نماز جمعه در عصر غیبت، اراضی خراجیه، غناء، نماز مسافر، مناسک حج، رضاع، ارث زوجه، عدالت، قبله، صیغ عقود، ذبائح اهل کتاب و... و به گفته حضرت استاد آیه الله حسن زاده آملی در سر آغاز یازده رساله فارسی (ص سیزده): «رسائل عالمان، تراث علمی ارزشمند آنان است که در موضوعات خاص با اهتمام فارد و عزم واحد تحقیق و تصنیف شده‌اند. لذا غالباً در موضوعاتشان انفع از صنف مبسوطه و اوقع فی النفوس اند».

تصحیح فرا بنیادی و نشر آراسته و وزین این گونه نوشته‌ها در مجموعه‌هایی در کنار هم و به ترتیبی خاص، از جهات گوناگون سودمند و بلکه لازم است؛ از این رو پیشنهاد می‌شود فاضلانی که آهنگ نشر معارف شیعی دارند - به شرط احراز شرایط و صلاحیت‌های لازم - چنین موضوعی را هم مد نظر قرار دهند.

ج ۱۶، ص ۶۲.

از وصف شیخ آقا بزرگ در ذریعه برمی آید که نسخه ای از آن را دیده است.

۹. رساله فی الغناء از آقا محمد علی کرمانشاهی نزیل تهران، متوفای ۱۲۶۹. (ذریعه، ج ۱۶، ص ۶۲). نسخه ای از آن را شیخ آقا بزرگ در ذریعه یاد کرده است.

۱۰. رساله فی الغناء از مولی نظر علی طالقانی تهرانی، متوفای ۱۳۰۶ و شاگرد شیخ انصاری. این رساله با کتاب مناط الاحکام وی چاپ شده است. (ذریعه، ج ۱۶، ص ۶۲).

۱۱. رساله فی الغناء و تحلیله از فیض کاشانی (ذریعه، ج ۱۶، ص ۶۲).

۱۲. رساله فی الغناء و تحلیله از شیخ محمد هادی تهرانی، متوفای ۱۳۲۱. شیخ آقا بزرگ، نسخه ای از آن را دیده است. (ذریعه، ج ۱۶، ص ۶۲-۶۳).

۱۳. رساله فی الغناء موضوعاً و حکماً از میرزای قمی، متوفای ۲۳۱۰ که در آخر کتاب غنائم وی چاپ سنگی شده است. (ذریعه، ج ۱۶، ص ۶۰).

طبیعی است که این طرحی ابتدایی است و ممکن است در طی کار و تحقیق، توجه به نکاتی لازم افتد که در این طرح به آنها اشاره نشده است. می افزایم که برخی عالمان به مناسبتهای مختلف و در جاهای گوناگون در این زمینه مطالبی مرقوم داشته اند که شایسته است این مطالب هم جداگانه درج شود. مثلاً مرحوم استاد همائی در حواشی خود بر مصباح الهدایه و مفتاح الکفایه (ص ۱۷۹-۱۸۶)، مطالب سودمندی درباره غنا آورده است.

یادآوری می شود که اطلاعات مربوط به نسخ خطی، از فهرستهای نسخه های خطی کتابخانه ها آورده شده و ممکن است در برخی از آن فهرستها سهو و خطا و تسامخ رخ داده باشد.

خواجویی، استاد مولی مهدی نراقی (متوفای ۱۱۷۳ قمری). که رد بر محقق سبزواری است. (ذریعه، ج ۱۶، ص ۶۰-۶۱). نسخه ها:

ا: کتابخانه ملک، شماره ۵۹۱/۱. (فهرست، ج ۵، ص ۹۰).

ب: کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، شماره ۸۷۲۱/۲. (فهرست، ج ۱۷، ص ۲۰۴).

۴. رساله فی الغناء از محمد رسول کاشانی (ذریعه، ج ۱۶، ص ۶۲). نسخه:

مدرسه عالی شهید مطهری، شماره ۷۵۶۴/۵. (فهرست، ج ۵، ص ۴۵۳).

۵. رساله ای از عبدالصمد همدانی (متوفای ۱۲۱۶ قمری). نسخه ها:

ا: کتابخانه نجومی در کرمانشاه (دلیل المخطوطات از سید احمد حسینی، ص ۲۵۵).

ب: کتابخانه ملی، شماره ۳۰۳۹/۷ فارسی (فهرست، ج ۶، ص ۸۱۱).

۶. روضة الغناء فی تحقیق موضوع الغناء از ابوالمجد آیه الله شیخ محمد رضا نجفی مسجد شاهی (متوفای ۱۳۶۰ قمری).

حضرت امام خمینی - قدس سره - بخش عمده ای از این رساله را در بحث غنا از مکاسب محرمه خود (ج ۱، ص ۱۹۸ به بعد) آورده اند. افزون بر آن، در مجله نور علم (شماره ۱۶ ص ۱۲۳-۱۳۰) هم چاپ شده است. و نسخه ای خطی از آن در کتابخانه مرحوم آیه الله سید احمد زنجانی به شماره ۱۱۲ موجود است (آشنایی با چند نسخه خطی، دفتر اول، ص ۲۳۹).

۷. رساله فی الغناء از سید محمود خوانساری موسوی، شاگرد مرحوم آیه الله سید محمد هاشم چهارسوقی (متوفای بعد یا در سال ۱۲۸۸). نسخه:

کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، شماره ۱۱۳۶/۶، جزء کتب مشکاة (فهرست مشکاة، ص ۱۸۹۲) (ذریعه، ج ۱۶، ص ۶۱ و ۸۰).

۸. رساله فی الغناء از میرزا عبدالرزاق بن علی رضا قزوینی اصفهانی، مشهور به واعظ خائری، متولد ۱۲۹۱. (ذریعه،

